

811.163.3'282
811.163.41'282

Софија Милорадовић, Станислав Станковић

ИЗ СЕМАНТИКЕ КОНСТРУКЦИЈА С ПРЕДЛОГОМ *ОД* У ГОВОРИМА СКОПСКЕ ЦРНЕ ГОРЕ И ГОРЊЕ МОРАВЕ

Айсѝраќӣ: У раду су представљене неколике конструкције с предлогом *од* прибележене на терену скопскоцрногорског и горњоморавског говора. Свраћена је пажња на граматикализацију овога предлога у високобалканизованим народним говорима централнобалканске дијалекатске зоне, али и у једном косовско-ресавском говору, узимајући у обзир и македонски и српски језички стандард.

Кључне речи: предлог *од*, семантика, народни говори, Скопска Црна Гора, Горња Морава, централнобалканска дијалекатска зона, српски језик, македонски језик.

О географији Скопске Црне Горе и Горње Мораве. Источно од доњег тока реке Лепенац и северно од града Скопља простире се жупска област Скопска Црна Гора (СЦГ); то је „изразита предеона целина“ која „обухвата део истоимене планине и њену јужну подгорину“. Главна скопскоцрногорска насеља су Бањани, Бразда, Бродец, Глуво, Горњани, Кучевиште, Љубанци, Љуботен, Мирковци, Побожје и Чучер. У југоисточном делу ове жупе леже још три села: Раштак, Булачани и Црешево, која не спадају у праву Скопску Црну Гору. У Качаничкој клисури, на северозападном ободу скопскоцрногорске жупе, налази се село Блаце које се у прошлим временима, док га Арбанаси нису били запосели, и по етничким и по етнографским особеностима својих житеља, убрајало у скопскоцрногорске насеобине. Данас у једанаест главних скопскоцрногорских насеља у највећем броју живе православни хришћани, македонске или српске националности, и у знатно мањем броју Арбанаси муслиманске вере (у Љуботену). На крајњем северу ове области налази се главно (црногорско) планинско било, које ову жупу одваја од предела Горње или Биначке Мораве (Станковић 1998: 295-299).

Горња Морава (ГМ) са Изморником обухвата знатан део територије Биначког Поморавља, протеже се између планине Скопска Црна Гора на југозападу, југу и југоистоку, планине Жеговац на северозападу, Криве Реке или новобрдског краја на северу и Кончуљске клисуре на истоку. По А. Урошевићу, Горња Морава је знатно већа област од Изморника, њој припадају сви предели витинског и повећи део гњиланског краја. Изморник је

мања област и лежи између Угљарско-подграђске клисуре на југозападу и југу, равничарских предела око ушћа Криве реке у Биначку Мораву на северу и Кончуљске клисуре на истоку (Урошевић 1993: 3–10; в. и Којић 2002: 7–9). У народу Биначког Поморавља нису прецизиране границе ових области. Међутим, како то показују наша дијалектолошка и етнолингвистичка теренска истраживања, у праву Горњу Мораву убрајају се само насеља на земљишту витинског краја. Стога данас, после најновијих српско-албанских сукоба на косметском терену, главна горњоморавска насеља у којима и даље у највећем броју живи српско стариначко становништво јесу Бинач, Врбовац, Грнчар, Могила и Клокот (в. и Којић 2005: 9–15).

Дијалекатска основица скопскоцрногорског и горњоморавског говора. На терену централног Балкана, на широком потесу од Албаније до Бугарске, простире се више говорних типова српско-македонског језичког пограничја. На македонском земљишту овој дијалекатској формацији припадају доњополошки, скопскоцрногорски, кумановски, кратовски, овчеполски и кривоपालаначки говор, а на србијском тлу – сви призренско-јужноморавски говори од Призрена и Ђаковице на југозападу, преко јужног Косова и Биначког Поморавља (Горња Морава и Изморник) до Горње Пчиње, Криве Феје, Прибоја и Стубла (нешто северније од Врања) на југоистоку Србије (Бошњаковић и Станковић 2009: 327; в. Видоески 1998: 95–97; Ивић 2001: 175–177, 188–193). Ван домаћаја овог пограничја остају периферни горњополошки говори западно од Тетова, као и говор шарпланинске жупе Гора који „има западномакедонску дијалекатску базу са елементима призренско-јужноморавскога комплекса и са видним утицајем албанскога и турскога језика“ (Станковић 2002: 254). У скопскоцрногорском и горњоморавском говору срећу се језичке особине настале на широј српској језичкој територији, језичке особине настале на македонској територији, аутохтона дијалекатска обележја са извориштем у српско-македонском језичком пограничју и балканистичке језичке појаве (Видоески 1998: 96–103; Ивић 2001: 188). Или, како је записала Р. Угринова: „Селата од Скопска Црна Гора претставуваат засебна јазична група што повеќе се доближува до косовско-моравските говори отколку до говорите јужно и југоисточно од Скопје. Тоа е најтипичен образац на јазична мешаница“ (Угринова 1951: 3).

Из семантике неколиких конструкција с предлогом *од* у скопскоцрногорском и горњоморавском говору. У полилингвалним срединама попут Балкана наглашене су тежње ка обезбеђивању веће „прозирности“ формалне структуре, условљене потребом за поједностављењем комуникације, односно – потребом за упрошћавањем језичких средстава. Са балканистичког аспекта посматрано, тј. имајући у виду контакте међу балканским језицима, свакако да највећу пажњу привлачи граматикализација предлога *на* при изражавању бројних и различитих падежних односа, али смо се овога

пута одлучили за сегментно представљање једне – са аспекта балканског утицаја такође интригантне – појаве предлога *од* у оквиру процеса граматикализације. Овом приликом је, дакле, учињен покушај да се начин исказивања аблативности у двама поменутиим народним говорима, али и – додатно – у једном косовско-ресавском говору Великог Поморавља, представи првенствено на фону конвергентних процеса у оквиру Балканског језичког савеза.

„Предлогот ОД примарно ја изразува просторната аблативна релација што би можеле конвенционално да ја запишемо како ‘доаѓа од’. По пат на семантичка деривација тука сукцесивно се приклучуваат и ‘потекнува од’ → ‘е направен од’, ‘е дел од’, ‘е сопственост на’, натаму ‘се издвојува/е издвоен од’, метафорично ‘е извор на’, ‘е причина на/за’... Следствено, самата *од*^{ИС} може да се толкува како назив на ‘место од кое нешто доаѓа’, ‘материјал од кој нешто се прави’, ‘целост од која нешто се одзема’, ‘сопственик на нешто’, метафорично и ‘извор на нешто’, ‘причина на/за нешто’...“ (Тополињска 1995: 116) Тополињска још наводи да, гледано у целини, ово семантичко поље представља просторну реинтерпретацију читавог комплекса релација, који се могу посматрати и као „широко сфатена посвојност“ (Исто, 116). Дакако, и наши ће примери посведочити да је објекат локализације морао најпре, на посве одређен начин и најшире схваћено, припадати некоме ентитету (локализатору)¹, чинити његов саставни део, да би се потом могао (или морао) од њега одвојити, удаљити.

С друге стране, предлози *из*, *с(а)* и *од* бележе се у историјскојезичкој литератури као стари предлози којима се представља „аблативност као семантички концепт спацијалности којим се идентификује полазна тачка усмереног кретања“ (Павловић 2006: 58). С. Павловић закључује, позивајући се на Копечног, да „на бугарском и македонском језичком простору интра-локационо аблативно *из* узмиче пред општеаблативним *оџи*, и даље каже: „Будући да је у овим језицима предлог *с*, услед изгубљене флексије, истиснут из субпоља аблативности (...) ова се семантичка категорија своди на аблативно *оџи*“, уз напомену да се „процес редуковања аблативних форми уочава (...) и на словенском северу, те на крајњем западу јужнословенског језичког простора“ (Исто, 59). Дијалекатским примерима који следе покушаћемо да попунимо једну коцкицу у мозаику недовољно истражене и описане синтаксе народних говора, показујући како аблативни *из* и *с* узмичу пред општеаблативним *од* (*оџи*) и на српском, а не само на бугарском и македонском језичком простору.

¹ Користимо се терминологијом из Пипер 2001: 21-22.

*

(1) → бити родом / пореклом из X

Овај синтаксичко-семантички модел означавања места из кога неко потиче илустрован је знатнијим бројем примера. Конструкција са именом локалитета може значити и да је неко из датог места, али и да је из близине, околине тога места. Може се рећи да је аблативност конструкција овога типа експлицирана чињеницом да дата особа (= објекат локализације) у датом тренутку или чак трајно обитава изван свога места порекла (= локализатора).

мо̄а ма̄јка е од на̄ше се̄ло (Бинач, ГМ)
један ус̄ӣа̄ша од ис̄тӣо се̄ло (Бинач, ГМ)
ӣосле има̄м ја̄, реко, два̄ од Ра̄њилӯг, од Кормӣњане и од Ра̄њилӯг
има̄м (Бинач, ГМ)
и она ја мис̄лим да је од Врбо̄вац (Бинач, ГМ)
они су од Ле̄й̄нӣцу били и до̄шл 'и ов̄дика (Бинач, ГМ)
зна̄чи, оне су од Бина̄ч (Бинач, ГМ)
иа̄ они су од Го̄рско (Бинач, ГМ)
ӣерзӣји од Шӣр̄ӣце (Врбовац, ГМ)
и једно од Љубо̄ӣен де̄ше (Кучевиште, СЦГ)
Пе̄й̄рина̄—ма̄јка од Љубан̄це (Побожје, СЦГ)
не̄знам како се вика̄ше ӣа̄ј о̄ӣ се̄ло (Љубанци, СЦГ)
ӣа̄ј од Бӯјанов̄це бе̄ше (Љубанци, СЦГ)
ӣа̄ја сесӣра̄ӣа од Куче̄вӣӣа (Љубанце, СЦГ)

(2) → ићи / доћи // носити / донети из правца X

Знатним бројем примера илуструје се и овај модел, којим се пак обележава место из кога потиче кретање. У неким од примера изостају директивни глаголи *ићи/доћи*, тј. налазе се у дубинској структури исказа (нпр. *бе̄а, бо̄жам, од млин̄; во̄з о̄ӣ Ско̄ӣље за Нӣш*).

од Но̄во Мес̄ӣо е до̄шла ӣу (Бинач, ГМ)
а са̄з, бо̄жам, бе̄а, од млин̄ (Бинач, ГМ)
од Ср̄бӣју у Бре̄зовӣцу (Бинач, ГМ)
и о̄ӣӯд ӣшли од Шӣр̄ӣце (Врбовац, ГМ)
во̄з о̄ӣ Ско̄ӣље за Нӣш (Врбовац, ГМ)
да донесе за кӯћу о̄ӣ Ско̄ӣље но... ӣшо му ӣре̄ба (Врбовац, ГМ)
о̄ӣ ӣа̄мо ... од Љубан̄це да до̄јде̄в не̄ма ѓи (Побожје, СЦГ)
ио̄ ред до̄а̄ћа од Мо̄раву (Побожје, СЦГ) од из области
ѓӣ но̄си¹ една од Бӯџарӣју (Побожје, СЦГ) М
од ма̄насӣир ӣӣе шо мо̄же д иде (Љубанци, СЦГ)
од до̄ма сам носела (Љубанци, СЦГ) (ОД/ИЗ)
 Тако и: *на ѓа̄здӯӣу му до̄ди а̄бар од до̄ма* (Љубанци, СЦГ)

(3) → изаћи / истерати / извући из X

Примери који следе илуструју модел у коме падежна конструкција са *од* служи за обележавање унутрашњости или за упућивање на одређено место, обично у оквиру ограниченог простора, одакле почиње кретање. Према С. Павловићу, реч је о моделу *аблативне интралокализације*². У дубинској структури исказа *да ни ња љушиџим љлдноџа од мџу кућу* налази се глагол *изаћи* (= да га не пустим да изађе гладан из моје куће).

Албанци искарали си од кућу (Клокот, ГМ)
да ни ња љушиџим љлдноџа од мџу кућу (Клокот, ГМ)
и џни кад искџч 'у џи кућу (Клокот, ГМ)
и џад изађем џи крџџи (Летница, ГМ)
ми џи брџка од њџџову кућу 'у џџџи, ми џи њџџе (Побожје, СЦГ)
сџс љушке џа сџбраше од лџџе, џа заџџџише (Побожје, СЦГ)

(4) → узети / извадити из X

Ова група примера сродна је са примерима из тачке (3), будући да је реч о аблативној интралокализацији, али објекат локализације има обележје *human*.

да љушиџим од бџчџџу (џино) (Кучково, СЦГ)³
да и џадиме џнде од џрџџџи (Љубанци, СЦГ)

(5) → доћи / пустити из X

Глаголска лексема *џаџџџи се (из X)* могла би представљати заједнички именитељ датих примера. У питању је специјализација односа који представља напуштање (трајно или, ређе, привремено) једне друштвене групе, или престанак важења одређене ситуације у којој се неко лице – углавном не својом вољом – затекло.

ка сам дџџо од џџџу сам џџч 'џа да рџдим (Бинач, ГМ)
џ кад су џи љушиџили од заџџџ (Бинач, ГМ)
а џад дџџо чџџрџџџи дана од џџџу, и џда узџа џу (Бинач, ГМ)
а џџсле, кџд дџџде од заџџџ (Побужје, СЦГ)
мџшко дџџе ми дџџде од ... од џџџа (Побожје, СЦГ)
кџд ми дџџал Слобџдан од ... од рџџџџџ (Побожје, СЦГ)

(6) → сићи / скочити / пасти са X

Примери којима се илуструје овај тип аблативних конструкција могу се сврстати у категорију *аблативне ареалокализације*. Реч је, наиме, о одме-

² Термини *аблативна интралокализација* и *аблативна ареалокализација* су презети из Павловић 2006: 58-69.

³ Према Угринова 1951:

равању почетне тачке одређеног кретања, а та почетна тачка бива површина датог локализатора. По нашем мишљењу, могао би се као надређен одредити глагол *с̄ус̄ӣӣӣи се*, будући да се свако усмерено кретање овога типа завршава на тачки нижој од почетне. У нашим дијалекатским примерима, само у лику *скине* имамо присутно додатно маркирање аблативности, док нису присутни други директивни глаголи префигирани аблативним *с-*, као нпр. *сићи*, *сиас̄ӣи* и сл. У јужним и југоисточним српским говорима у употреби је глагол *рӣӣи м. скочи*.

о̄на од кӯћу рӣӣне (Клокот, ГМ)

рӣӣнула о два̄ с̄ира̄ӣа кӯћу (Клокот, ГМ) =

ка̄ӣ се скӣне о̄ӣ ко̄ла (Врбовац, ГМ)

кад сам њ̄аднала о̄вде о̄ӣ ска̄ли о̄ӣ њ̄аван (Кучевиште, СЦГ)

ња се љ̄ачи на ко̄вче̄, ле̄гна да сӣӣе, ња њ̄адна о̄ӣ ко̄вче̄ (Побожје, СЦГ)

да њ̄адне од ма̄са (Побожје, СЦГ)

кад ља̄ ӯбраше о̄ӣ ко̄ла (Љубанци, СЦГ)

(7) → скинути / узети / очистити са X

И у овом типу конструкција реч је о аблативној ареалокализацији, али се коришћене глаголске лексеме могу представити изразом 'уклонити са површине X', јер је објекат локализације неки предмет, а не лице.

и да њ̄ӣ уз̄ним сас̄ ус̄ӣа, да се сл̄еним, о̄ӣ кол̄ено ле̄ӣ (Клокот, ГМ)⁴

и њ̄осле суч̄еноно од њ̄анур ке ља̄ њ̄урӣш у њ̄е̄ӣцӣју (Кучевиште, СЦГ)
ле̄ле, ова̄ко да љӣ с̄ӣрӯжеш од а̄ӣӣӣа с̄с̄ но̄ж (Побожје, СЦГ)

(8) → доћи са X

Као и код модела (5), глаголска лексема *вра̄ӣӣӣи се* (овога пута – са X) може представљати сублексеми у наведеним примерима. Такође, поново је у питању специјализација односа који представља напуштање неког друштвеног окупљања (које може бити и радосног и тужног карактера).

доше̄ја о̄ӣ свад̄бу, сӣӣе (Клокот, ГМ)

од венча̄ње кад ке до̄јдев (Љубанци, СЦГ)

(9) → јавити се са X

У овом случају је у питању психофизиолошко својство иманентно људском бићу. „Директивност у неким случајевима не значи промену места у простору, него томе блиску психофизиолошку усмереност“ (Пипер 2001: 69)

нема ми љу да ми се јави од Ш̄умарски (факул̄ӣе̄ӣ) (Побожје, СЦГ)

⁴ У питању је традиционални свалбени обичај.

Аблативне падежне конструкције које се срећу у нашим цитираним примерима маркиране су директивношћу, те се уз аблативно *од* јављају и непрефигирани директивни глаголи (*иде, носи, вади, њадне*), и они који су префигирани аблативним *из-* или *с-* (*изађе, искара, скине*), где онда долази до редуплицирања сигнализатора аблативности,⁵ као и они који су префигирани адлативним *до-* (*дође, донесе*) (уп. Павловић 2006: 64).

Аблативност подразумева *процес локализације из* одређеног оријентира (Пипер 2001: 27). У овим је примерима однос оријентира према објекту локализације осмишљен као удаљавање (Исто, 85), а „динамички аспект просторног односа има своју основну синтаксичко-семантичку реализацију у значењима директивности / недирективности (локативности), где садржај директивности чини усмерено кретање објекта локализације у односу на локализатор“ (Исто, 68). Кључна реч која, по нашем мишљењу, обједињује свих девет издвојених типова аблативних конструкција с предлогом *од*, налазећи се на изванредан начин у њиховој дубинској структури, јесте транзитивни глагол *одвојити* (некога *од* нечега), односно – медијални глагол *одвојити се* (*од* нечега).⁶ Такође, употреба предлога *од* подразумева „аблативну перспективизацију одмјеравања удаљености од циљног локализатора“, то јест: „Приједлогом *од* изражава се, дакле, размак посматран од циља (с погледом уназад, с погледом од циља)“ (Ковачевић 2009: 60).

(10) → причати / говорити / слушаати о Х

„Појам обухваћен до максималних граница вршењем неке психолошке, односно психофизиолошке акције у својству њене материјалне садржине“, како је у више наврата М. Ивић дефинисала српску књижевнојезичку конструкцију *о + локатив* уз *verba dicendi / audiendi / sentiendi*, бива обележен у скопскоцрногорским и горњоморавским говорима падежним конструкцијама с предлогом *од*. Сматрамо да је у примерима овога типа присутна извесна доза партитивности, будући да се заправо увек говори или слуша о неком догађају из нечијег живота, о одређеном поступку неке личности, о некој особини лица / предмета и сл. То би била нека врста апстрактне партитивности, коју онда посматрамо као веома широко схваћену аблативност.

⁵ „Дручкије речено, префигирани глагол семантиком префикса регира семантички еквивалентну приједлошку форму именице (као нпр.: *Одлазим од куће; Долазим до обале* и сл.)“ (Ковачевић 2009: 54).

⁶ У РМС: 28-29 ова се два глагола дефинишу на следеће начине:
одвојити = оделити; раставити оно што је спојено, разлучити
 = лишити што чега, уклонити, удаљити;
одвојити се = одбити се, отргнути се
 = напустити, оставити (кога, што), отићи; издвојити се, повући се.

*ѝрѝча, нѝсѝе слушѝли од Черкѝзи (Бинач, ГМ)
 ѝл нѝма кѝј да ми кѝже од ѝѝ сѝѝаро (Бинач, ГМ)
 јѝ да збѝру од ... ѝѝ ѝѝрано (Побожје, СЦГ)
 од дѝбро вѝкаш, од ѝбаво да ѝѝ кѝжу (Побожје, СЦГ)
 нѝѝѝѝо нѝ мож да ѝѝ кѝжу ѝрно од мѝј жѝвѝѝѝ (Побожје, СЦГ)
 ѝ ѝ^ке кѝжеш од мѝне нѝ^је зѝѝѝдно (Побожје, СЦГ)
 и да кѝже од ѝѝѝа кѝко се нѝѝле у ѝѝѝу (Побожје, СЦГ)
 и јѝѝѝѝ да ѝу сѝѝѝѝѝу ѝѝѝа, од ѝѝѝа ѝа да збѝру (Побожје, СЦГ)*

(11) → ударити / разбити о X

Овај тип конструкција се користи када је у питању обележавање индиректног објекта у оквиру неке *incommodi* радње (типа *ударити*, *лутити*, *ѝреснути* и сл.).⁷ Мислимо да се и овде може говорити о широко схваћеној аблативности, будући да одмах након „захватања“ површине датог предмета / дела тела неком импулсивном, насилном радњом долази до одвајања од ударцем захваћеног предмета или дела тела (углавном – главе).

У нашем материјалу из Горње Мораве, скинутом са аудио-трака, само се стицајем околности није нашао ниједан сличан пример. Иначе, конструкције овога типа обичне су у горњоморавском говору, као и у другим јужним и југоисточним српским говорима.

ѝа од зѝмѝу ѝу ѝдрѝл и нѝмесѝѝо ѝу ѝѝѝѝѝл (Мирковци, СЦГ)⁸

*

Констатација Б. Конеског да „значањата на предлозите ја добиваат својата полна содржина и определеност дури во состав со именката“ важи и за македонски и за српски литерарни језик. Међутим, за разлику од српског књижевног језика, македонски књижевни језик припада Балканском језичком савезу, те будући да именице у савременом македонском књижевном језику „имаат изменување со помошта на наставки сведено до најмал степен, до толку поголема служба им се паѓа на составите од предлог и именка со кои се изразуваат најразлични врски на именката во реченицата“ (Конески 1982: 507). Дајући преглед основних значења у савременом македонском језику, Конески наводи да се у предлог *од* слива неколико просторних, али и низ других значења, па тако помиње „излегување од некаде: *излезе од соба* (...) воопшто одделување од некаде: *од ѝоле* (...) пределна точка од која почнува оддалечувањето: *ѝо враѝѝ од враѝѝа* (...) површинско засегање на

⁷ „Када управна реч у синтагми значи интензиван контакт, односно удар, значење аблативности и локализације површином могу имати и модели *за + Насс*, *о + Насс*, али је таква њихова употреба изразито условљена творбеном структуром и лексичким значењем управне речи“ (Пипер 2001: 73).

⁸ Према Видоески 1999.

предметот, значење што понекогаш може да се предаде и со *во*, на: *ѓо удри од сид, од земја (...)* потекло по место: *сум од Скопје*“ итд. (Исто, 524-526). Дакле, у македонском књижевном језику, паралеле свих наведених дијалекатских примера аблативности садржале би искључиво предлог *од*. Међутим, уз глаголе говорења, мишљења и сл. редовно стоји предлог *за* када треба објаснити о чему је реч.

Српски језик у целини припада периферији балканског језичког савеза, док српски југоисточни говори спадају у категорију Шалерових балканских језика *ѓрвоѓа ранѓа*. Дакле, у оквиру српског дијалекатског простора посебно место припада призренско-тимочкој дијалекатској зони, чији највећи део заузимају говори са призренско-јужноморавском дијалекатском основицом. Тенденција ка граматикализацији и, следствено томе, десемантизацији одређених предлога најприсутнија је у призренско-тимочким, али и у њима суседним косовско-ресавским говорима, но није непозната ни појединим говорима других српских дијалеката. Предлог *за* је најмаркантнији у погледу разматраног процеса граматикализације, а када је реч о одређеним значењским категоријама, актуелни су и предлози *на* и *од*. Као што се на основу предочених примера може закључити, предлошко-падежном везом *од + ѓениѓив / акузайѓив у функцији оѓиѓиѓѓ ѓадеѓа* (Causus obliqus generalis) изражава се знатан број оних односа који су у српском књижевном језику представљени следећим предлошко-падежним везама: *из + ѓениѓив* када је реч о примерима 1-5, *с(а) + ѓениѓив* када је реч о примерима 6-9, *о + локаѓив* када је реч о примеру (10), *о + акузайѓив* када је реч о примеру (11).

Основно значење предлога *од* јесте *месѓо ѓочѓѓка креѓања, ѓруѓања, ѓросѓѓрања*. Може се, дакле, рећи да је предлог *од*, имајући примарно аблативно значење, управо знатно проширио поље свога „деловања“, продревши у семантичка поља неких других генитивних предлога, те се тако срећемо с нарочитом врстом свођења аблативних предлога *с* и *из* на предлог *од*. Осим тога, овај је предлог готово у потпуности преузео улогу предлога *за*, односно – предлога *о* уз *verba dicendi / verba audiendi / verba sentiendi*.

Наведени примери из наше теренске грађе омогућавају нам да, макар и сегментарно, уочимо и пропратимо лингвогеографски континуитет балканистичког процеса граматикализације предлога *од* у двама централнобалканским народним говорима. Међутим, предлошких конструкција којима се неутралишу синтетички модели има и на читавој косовско-ресавској територији (нпр. конструкција *нисам задовољан на мајкин живоѓи*, забележена у говору Трстеника), али су оне заступљеније у оним косовско-ресавским говорима који су под већим утицајем свога југоисточног суседа, те се у том случају може говорити и о граматикализацији и десемантизацији појединих предлога, као што су превасходно *за* и *на* (*нада се за ѓосѓи / кад на ѓелефон разѓварамо*), но и предлог *од*. Тако, у косовско-ресавском говору Параѓинског Поморавља (Милорадовић 2003) срећемо примере који сведоче о вели-

Посочените потврди сведочат за лингвогеографскиот континуум на резултатите на овој процес, т.е. за интензивноста на експанзивната сила на балканистичките ‘бранови’, кои овозможуваат дури и кога „на површината излегуваат различни показатели за одредени функции, сепак да може да се согледа длабоката мотивација за еден појасен семантички и синтаксички систем во рамките на Балканската јазична заедница“, како што забележал во својата монографија Марјан Марковиќ. Оваа мотивација се согледува и во оние народни говори кои формално не припаѓаат на Балканскиот јазичен сојуз, но не можеле да им се спротивстават (или им се препуштиле) на нему својствените процеси на конвергенција.

ЛИТЕРАТУРА

- Бошњаковић/Станковић 2009: Жарко Бошњаковић и Станислав Станковић, „Из говора Скопске Црне Горе“, *Прилози истражувању језика*, 39, Одсек за српски језик и лингвистику Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад, 327-340.
- Видоески 1998: Божидар Видоески, „Проблеми на меѓудијалектниот контакт во преодни говорни области“, *Дијалектиите на македонскиот јазик*, 1, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 95-103.
- Видоески 1999: Божидар Видоески, *Дијалектиите на македонскиот јазик*, Том 2, МАНУ, Скопје, 1-250.
- Ивић 2001: Павле Ивић, „Српски дијалекти и нивова класификација, III“, *Зборник за филологију и лингвистику*, Матица српска, Нови Сад, 175-209.
- Ковачевић 2009: Милош Ковачевић, *Огледи из српске синтаксе*, Библиотека „Књижевност и језик“, Књига 31, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд, 1-208.
- Којић 2002: Станислав Ц. Којић, *Биогеографија Горње Мораве*, НИЈП Косовско Поморавље, Гњилане – Београд.
- Којић 2005: Станислав Ц. Којић, *Основна школа у Врбовцу и њена околина*, Автор – Основна школа „Марко Рајковић“, Врбовац.
- Конески 1981: Блаже Конески, *Грамајика на македонскиот литературен јазик*, Дел I и II, Скопје, Култура, 1-552.
- Марковиќ 2007: Марјан Марковиќ, *Ароманскиот и македонскиот говор од охридско-сирскиот регион (во балкански контекст)*, МАНУ, Скопје, 1-185.
- Милорадовић 2003: Софија Милорадовић, *Улоги на македонските облици на говорот Парафинског Поморавља. Балканскички и етномиграциони аспекти*, Посебна издања Етнографског института САНУ, 50, Београд, 1-365.

- Павловић 2006: Слободан Павловић, *Дейтерминативни њадежи у сѣаро-срѣској њословнојравној њисменосѣи*, Матица српска, Нови Сад, 1-495.
- Пипер 2001: Predrag Piper, *Jezik i prostor*, Biblioteka XX vek, 91*, Beograd.
- РМС: *Речник срѣскохрватѣскога књѣжевног ѣзика*, 1, Матица српска – Матица хрватска, Нови Сад – Загреб 1967; 4, Матица српска, Нови Сад 1971.
- РСЈ: *Речник срѣскога ѣзика*, Матица српска, Нови Сад 2007.
- Станковић 1998: Станислав Станковић, „Дијалектолошка запажања Свето-зара Томића у светлу новијих истраживања говора Скопске Црне Горе (Са белешкама о С. Томићу и Скопској Црној Гори)“, *Срѣски ѣзик*, III/1-2, Научно друштво за неговање и проучавање српског ѣзика, Београд, 291-312 + карта.
- Станковић 2002: Станислав Станковић, „Дијалекти српскога ѣзика на тлу Косова и Метохије (Социолингвистичка скица, ареал и досадашња истраживања)“, *Зборник радова Филозофског факултѣта Универзитѣта у Пришѣтини XXXII (12)*, Филозофски факултет, Косовска Митровица, 251-259.
- Тополињска 1995: Зузана Тополинска, *Македонскиѣ дијалекѣи во Егејска Македонија*, *Книга ѣрва*, Синѣакса, I дел, МАНУ, Скопје, 1-325.
- Угринова 1951: Рада Угринова, *Говориѣ во Скојско*, Филозофски факултет, Скопје, 1-41.
- Урошевић 1993: Атанасије Урошевић, *Горња Морава и Изморник (Реѣринѣ издање)*, Јединство – Књижара „Свети Сава“, Приштина – Гњилане.